

SOSYAL B LG LER DERS TUTUM ÖLÇE N N GEÇERL K VE GÜVEN RL K ÇALI MASI

A Study of Validity and Reliability of an Attitude Scale on Social Studies Course

Mehmet Nuri GÖMLEKS Z^{*,**}

Ay e Ülkü KAN^{***}

ÖZET

Bu çalı manın amacı, ilkö retim ö rencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ili kin tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir araç geli tirmektir. Çalı ma grubu 651 altıncı sınıf ö rencisinden olu mu tur. Ölçek geli tirme süreci, ilgili literatürün taranması, görü meler yoluyla uzman görü lerinin alınması, madde havuzunun olu turulması ve ön analiz i lemi a amalarından olu maktadır. Maddelerin faktör analizine uygunlu u için KMO (.96) ve Bartlett's test (8.990) de erleri hesaplanmı ve chi-square de eri (p=0.000) anlamlı bulunmu tur. Analiz sonucunda sevme (=.87), yarar (=.88), ilgi (=.77), istek (=.76) ve güven (=.74) olarak isimlendirilen be faktör belirlenmi tir. Be faktörlü ölçe in açıkladı ı toplam varyans yüzde 55.95'tir ve maddelerin faktör yükleri .48 ile .78 arasında de i mektedir. Ölçek 14'ü olumlu, 15'i olumsuz tutumları ölçen toplam 29 maddeden olu maktadır. Analiz sonuçları ölçe in ö rencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir araç oldu unu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler dersi, tutum ölçe i, ilkö retim okulu, geçerlik, güvenilirlik

ABSTRACT

The purpose of this study was to develop a valid and reliable scale to measure primary school students' attitudes toward Social Studies course. The study group included 651 sixth grade primary school students. The scale development process involved scanning related literature, taking expert opinions through interviews, creating an item pool and a pretesting study. KMO value (.96) and Bartlett's test (8.990) were measured to determine their suitability for factor analysis and the chi-square value was found to be significant (p=.000). Factor analysis revealed five subscales, namely: liking (=.87), benefit (=.88), interest (=.77), wishing (=.76), and trust (=.74). The amount of total variance explained by five factors was 55.95% and factor loadings ranged from .48 to .78. The scale included 29 items, 14 of which measured positive attitudes and 15 of which negative attitudes. The results revealed that the scale was valid and reliable to measure students' attitudes toward Social Studies course.

Key Words: Social studies course, attitude scale, primary school, validity, reliability

G R

nsanın varolu uyla birlikte pek çok farklı sorunla kar ıla tı ı bilinmektedir. Bu sorunlar bireysel ve toplumsal nitelikte olabilmektedir. Bu sorunların geni oranda çözümü ise bilimi ve bilgiyi insan hayatında zorunlu hale getirmektedir. nsanlı ın ortak çabası, bireylerin ya adıkları ki isel ve toplumsal sorunları en aza indirmek için çözüm önerileri sunabilmektir. Bu ba lamda, alan olarak sosyal bilimler ve sosyal bilimlerin yansımaları olarak kabul edilebilen Sosyal Bilgiler, bireylerin sorunlarını çözmeye etkili olmu tur. Sosyal Bilgiler dersinin ortaya çıkı ı 19. yüzyılın sonlarında Amerika'da olmu tur. O dönem içerisinde ya anan sosyal, kültürel ve ekonomik sorunların çözülmesi için kullanılacak çözüm önerileri sosyal bilimciler tarafından ortaya konmu ve bunların topluma aktarılmasında Sosyal Bilgiler bir araç olarak kullanılmı tur (Bilgili, 2006:3).

*Bu çalı ma, Ay e Ülkü Kan tarafından Doç. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ danı manlı nda hazırlanan "Sosyal Bilgiler Dersinde Bireysel ve Grupla Zihin Haritası Olu turmanın Ö renci Ba arısına, Kalıcılı a ve Ö renmedeki Duyu sal Özelliklere Etkisi" konulu doktora tezinin bir bölümünden olu turulmu tur.

**Doç. Dr., E itim Fakültesi, E itim Bilimleri Bölümü, E itim Programları ve Ö retim ABD. nurigomleksiz@yahoo.com

***Ar . Gör. Dr. E itim Fakültesi, E itim Bilimleri Bölümü, E itim Programları ve Ö retim ABD. aulkukan@yahoo.com

Sosyal Bilgiler sosyal bilimlerin pedagojik kaygılarla basitletirilmiş ve ekli olarak nitelendirilmekte (Wesley, 1937, Akt. Evans, 2004: 147; Ochoa-Becker ve Engle, 2007: 150) ve ilerlemecilik, yeniden kurmacılık gibi çocuk merkezli yaklaşımların etkisiyle eğitim kurumlarında yer bulmaktadır (Erden, tarihsiz: 6; Sönmez, 1999: 63; Aydın, 1997: 4). Sosyal Bilgiler, etkin ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, bireylere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışmaları alanı olarak tanımlanmaktadır (Erden, tarihsiz: 8). Bu tanımlamada da vurgulandığı gibi Sosyal Bilgiler disiplinleri arası ve çok disiplinli bir yapıdadır (Köken, 2002: 237; Doğanay, 2004: 16). Amaçları toplumsal yaşam çerçevesinde, bireysel ve kültürel kimliği tanımlama, okulda ve toplumda katılım ve gözlem etkinliklerini gerçekleştirme, dünya ile ilgili önemli konulara ilkin duyarlılık geliştirmeye, demokratik ilkelere dayalı olarak karar verme becerisi kazanma ve toplumsal olaylara vatandaş olarak katılma biçiminde sıralanan Sosyal Bilgilerin (NCSS, 1992), bireyin, etrafında gördüğü herhangi bir toplumsal olayı pek çok farklı disiplinin bakış açısıyla değerlendirilmesine imkân tanıdığı belirtilmektedir (Ata, 2009: 38; Öztürk, 2009: 14).

Bireylerin gelişimlerinde ve öğrenmelerinde büyük rolü bulunan Sosyal Bilgiler dersinin öğrenciler tarafından sevilmesi ve ilgi görmesi beklenmektedir. Bu sebeple dersin duyu sal açıdan kabul görüp görmediği üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Nitekim alanda yapılan bazı çalışmalarda, Sosyal Bilgiler dersine ilkin tutumun başarıyı etkilediği görülmüştür (Tay ve Akyürek-Tay, 2006; Kumanda ve Kutlu, 2011; Yılmaz ve Çeker, 2011). Çünkü tutum gibi duyu sal değerlerin sadece öğrenmeyi değil öğrenmenin içselleştirilmesi ve kalıcılığının sağlanması açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (Gömleksiz ve Kan, 2012). Bu çalışmada duyu sal alan içerisinde yer alan tutumların derse olan ilgi ve başarıda etkili olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

Bilindiği gibi duyu sal özelliklerin kazanılmasında ve hayata geçirilmesinde önemli unsurlardan biri, duyu sal alan değerleri değerlendirmedir. Duyu sal değerlerin tanıması gereken en belirgin özellikler yönünlük, yön ve amaçtır (Anderson, 1981; Akt. Gable ve Wolf, 1993: 4; Malmivuori, 2001: 12). Bu özelliklerden yönünlük, duyu sal değerlerin derecesini ve gücünü ifade ederken; yön, değerlerin olumlu, olumsuz ve nötr olmalarıyla ilgilidir. Amaç ise yönünü bulmuş düğünce his ya da davranışın hedefini karışılmaktadır. Duyu sal alan değerleri tanıma, yapılan araştırmalarda (Bloom ve Beckwith, 1989; Çakır, Şahin ve Şahin, 2000; Abak, Eryılmaz ve Fakıoğlu, 2002; Ulusoy, 2003; Sapancı, 2005; Yurdagül, 2005; Yavuz, 2006), duyu sal alan değerlerinin öğrenme üzerindeki etkileri, öğrencilerin öğrenme birimine ilkin davranışları gibi konular irdelenmeye çalışılmıştır.

Reigeluth (1996), duyu sal değerlerin içerisinde tutumları, değerleri, ahlak ve etik kavramlarıyla birlikte kişisel gelişimi de saymaktadır (Akt. Lehman, 2006: 13). Gable ve Wolf (1993:4) ise tutumlar, öz-yeterlik, değerler, benlik saygısı, ilgi gibi kavramların duyu sal değerler olarak algılandığını ifade etmektedir. Bloom'un tam öğrenme modelinde ise duyu sal giriş özellikleri olarak sıralanan değerler okula, derse, alana ilkin ilgiler, tutumlar, değerler ve akademik benlikle ifade edilmiştir (Reigeluth, 1983: 3; Yeilkayalı, 1996: 4). Daha sonraları Bandura, yaptığı çalışmalarda öz-yeterlik kavramını da bu özelliklerin arasına katmıştır (Reigeluth, 1983: 3). Senemolu (2005: 451), tam öğrenme modelindeki ilgi, tutum ve akademik özgüven kavramlarının altını çizerken, bu özelliklerin olumlu olmaları hâlinde, öğrenmedeki başarıyı yükselttiklerini ifade etmektedir. Abak ve arkadaşları (2002), tutum, motivasyon, kaygı, öz-yeterlik gibi birden fazla duyu sal karakteristiği bir araya getirerek; başarıyla ilgili olup olmadıklarını belirlemeye çalışmışlardır. Kan ve Akba (2005: 228), erini ile duyu sal alan davranışları arasında anlamlı ilkin bulunduğunu belirterek tutumların önemini vurgulamış ve okul programları içerisinde ele alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Duyu sal değerlerin en önemlilerinden birisi tutumdur. **Tutum**, çetli değerlendirilmeler sonucu ortaya çıkan eğitim olarak tanımlanmaktadır (Thompson ve Mintzes, 2002: 646). Turgut (1990: 154) tutumu, bireyin herhangi bir olay, eğya veya insan grubuna karşı olumlu ya da olumsuz davranış gösterme eğilimi olarak tanımlarken; tutumların yönüne dikkat çekmiştir. Tutumların

yönünün olumlu, olumsuz ve tarafsız olabileceği belirtilmiştir ve olumlu tutumların öğrenmeyi kolaylaştırması, olumsuz tutumların ise öğrenmeye engel olur ve açıklanmıştır. Büyükkaragöz (1997: 42) de aynı noktaya temas ederken; öğrenmeye karşı olumlu tutumların öğrenmeyi kolaylaştırmasını, olumsuz tutumların ise öğrenmeyi güçleştirmediğini vurgulamıştır.

Tutumların bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenlerden oluştuğu bilinmektedir (Pooley ve O'Connor, 2000: 712-713; Thompson ve Mintzes, 2002: 646; Morgan, 2005: 363; Balaban-Salı, 2006: 137). Tutumların oluşumunda her üç bileşenin rolü bulunacağı gibi sadece bir tanesinin de tek başına rolünün bulunacağı ifade edilmektedir (Pooley ve O'Connor, 2000: 712-713). Bireyler belirli bir konuya, kişiye ya da nesneye karşı tutumlara sahip olarak doğmazlar; bu tutumları sonradan öğrenirler (Balaban-Salı, 2006: 139). Tamamı olmamakla birlikte, çoğu tutumlar basit koşullarla oluşur. Örneğin olumsuz bir durum, bu durumun uyandırdığı olumsuz duyguları harekete geçirerek, o duruma ilişkin uyarıcılar için koşullu bir davranış hâlini alır. Aynı koşullanma olumlu tutumlar için de gerçekleşebilir (Morgan, 2005: 85). Tutumlar genellikle aile, okul, kitle iletişim araçları, dinsel otorite ya da doğrudan deneyimler yoluyla öğrenilmekte ve aynı zamanda bunların etkisiyle de öğrenilmektedir (Balaban-Salı, 2006: 139). Genellikle bireyin tutumlarını, duygularının sözel ifadeleri olan kanılar sembolize eder. Yani tutumların her zaman fiziksel boyutları olmayabilir. Fiziksel boyutu bulunmayan tutumların ölçülmesinde sıkıntılar yaşanabilir. Çünkü tutumlar gizli ve varsayılan değildir (Tavancıl, 2002: 101). Tutumlar doğrudan doğruya gözlenemez; ancak bireyin farklı davranışlarıyla açığa çıkar. Bu sebeple tutumlar ölçülürken bireyin kendi düşünceleri ve duygularını alma yöntemleriyle birlikte gözlem yapılmasında da fayda vardır (Turgut, 1990: 155). Her zaman davranışa dönüşmeyen ancak davranışa yön verdiğini bilinen tutumların bazı özellikleri şöyle sıralanabilir (Balaban-Salı, 2006: 136-138):

Tutum gizli bir değildir: Tutumlar, doğrudan gözlemlenme özelliğine sahip değildir; ancak davranışlardan kolaylıkla çıkarılabilirler. O hâlde tutumlar, bireyin tepkileriyle yakından ilişkilidir.

Tutumların nesnelere vardır: Bireylerin nesnelere, olaylara ve davranışlara karşı tutumları bulunmaktadır. Yani hem somut hem de soyut kavramlara ilişkin tutum geliştirilebilir. Bir insana karşı beslenen tutum ve insan haklarına karşı tutulan tutum gibi.

Tutumlar olumlu ya da olumsuz bir yön alabilir: Bireyler tutum nesnesine karşı olumlu ya da olumsuz bir hâl içerisinde olabilir ve bu da tepkilerine yansır. Aynı zamanda nesneye ilişkin tarafsız da kalabilirler. Bu durum bireyin davranışlarını ve o nesneye ilişkin de erlendirmelerini etkiler.

Tutumların duyuşsal, bilişsel ve davranışsal öğeleri bulunur: Bireyin herhangi bir konu, nesne ya da kişiye ilişkin tutumu o konu, nesne ya da kişi hakkındaki bilgi ve inançlarını içermektedir. Birey deneyimleri sonucu bilgi kazanır ve bu bilgi sayesinde duruma ilişkin tutum oluşur. Bireyin tutumu ne düşündüğü, neye inandığını, ne hissettiğini ve nasıl hareket ettiğinin birleşimidir.

Tutumlar durağan ve sürekli değildir: Tutumlar sürekli değildir bir yapıda değildir. Tutarsızlık ve dalgalanmaya karşı belirli ölçüde dirençlidirler. Tutumu fikirden ayıran en önemli özellik, durağan olmasıyla ilgilidir. Çünkü fikirler daha geçici ve değişimlidir. Bununla birlikte karşıtımıza çıkan diğer kavramı tutumlara göre daha durağan ve değişimlidir.

Bütün bu unsurlar dikkate alındığında tutumların öğrenme ortamları açısından gerekse bireylerin akademik başarıları açısından önemi ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, bireylerin hayatları açısından temel bilgileri kazandıkları önemli derslerden biri olarak düşünülen Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarının belirlenmesi için bir ölçme aracının geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, ilkö retim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir araç geliştirmektir.

Yöntem

Çalışma evreni, 2009-2010 eğitim-ö retim yılında, Elazığ il merkezindeki resmi ilkö retim okullarının 6. sınıflarında öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklem seçiminde tabakalı örnekleme türü kullanılmıştır. Tabakalı örnekleme evrendeki alt grupların örneklemede temsil edilmelerinin garanti altına alındığı ve evrenin iki ya da daha çok tabakaya (alt evrene-alt gruba) ayrıldığı bir örnekleme türüdür (Balcı, 1995). Bu çerçevede okullar il milli eğitim müdürlüğü tarafından oluşturulmuş resmi eğitim bölgeleri açısından tabakalandırılmıştır. Elazığ il merkezindeki okullar farklı eğitim bölgesine ayrılmaktadır. Araştırmada bu eğitim bölgelerinin her birinden okullar seçilmiştir. Bu noktada dengeli bir dağılımın gerçekleştirilmesi önünde bulundurulmuştur. Buradan hareketle, toplam 12 okul belirlenmiştir. Araştırmadaki çizelgede uygulamanın yapıldığı okullar ve ulaşılan öğrenci sayıları verilmiştir.

Çizelge 1. Tutum ölçeğine ilişkin ön uygulamanın yapıldığı okullar ve ulaşılan öğrenci sayıları

Taslak ölçeğin uygulandığı okul	Ulaşılan öğrenci sayısı	Cinsiyet	
		Kız	Erkek
Yücel İlkö retim Okulu	157	78	79
Vali Lütfullah Bilgin İlkö retim Okulu	88	40	48
Stiklal İlkö retim Okulu	76	46	30
Şmetpaşa İlkö retim Okulu	61	30	31
Tevfik Yaramanolu	56	20	36
Mehmetçik İlkö retim Okulu	55	25	30
Namık Kemal İlkö retim Okulu	39	13	26
Elazığ İlkö retim Okulu	32	15	17
Doğukent İlkö retim Okulu	31	15	16
Cumhuriyet İlkö retim Okulu	24	12	12
Gazi İlkö retim Okulu	23	11	12
Çatalçeşme İlkö retim Okulu	9	5	4
Toplam	651	310	341

Çizelge 1’de görüldüğü gibi, taslak ölçek toplam 12 okulda uygulanmıştır. Bu okullarda ulaşılan öğrenci sayısı 663’tür. Ancak bazı ölçekler uygun görülmediği için değerlendirilmediğinden tutulmuş ve geçerli sayılan 651 ölçek değerlendirilmeye alınmıştır. Ölçeğin uygulandığı grubun yüzde 48’i kız; yüzde 52’si ise erkektir. Anderson (1988), ölçekten anlamlı ve güvenilir sonuçlar almak için ölçeğin uygulanacağı grubun ölçekteki madde sayısından en az beş kat fazla olması gerektiğini belirtmektedir (Akt. Tavancıl, 2002). Bu çalışmada kullanılan denemelik ölçek formunda 32 madde bulunmaktadır. 32 maddelik taslak bir ölçek için 651 kişilik bir grubun oldukça iyi olduğu söylenebilir.

Ölçek geliştirilirken yürütülen işlemler

Araştırma kapsamında nicel verilerin toplanmasının bir boyutunu tutum ölçeği oluşturulmaktadır. Ölçeğin geliştirilmesi amacıyla alan yazını taranmıştır. Bu süreçte gerek tutum ölçeği geliştirmeye dönük çalışmalar gerekse Sosyal Bilgiler dersine yönelik standartlaştırılmış tutum ölçekleri incelenmiştir (Henk ve Melnick, 1995; Semerci, 2003; Gömleksiz, 2004; Kan ve Akbaş, 2005; Uzun ve Sağlam, 2006; Bütüner ve Gür, 2007; Günaydın, 2008; Evrekli, Çel, Balım ve Kesercioğlu, 2009). Yapılan incelemelerin ardından, 27’si olumlu 26’si olumsuz olmak üzere toplam 53 önermenin bulunduğu bir madde havuzu oluşturulmuştur.

Hazırlanan madde havuzu, kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla uzman yargısına sunulmuştur. Çünkü uzman yargısı, kapsam geçerliğinin sağlanmasında başvurulacak mantıksal yollardan

biridir (Büyüköztürk, 2003: 162). Bu kapsamda, E itim Bilimleri Bölümünden be , Sosyal Bilgiler E itimi Bölümünden iki ve Türkçe E itimi Bölümünden iki ö retim üyesinin görüşleri dikkate alınmıştır. Ayrıca üç Sosyal Bilgiler dersi öğretmeni, bir Türkçe dersi öğretmeni ve E itim Bilimleri alanında yüksek lisans eğitimlerine devam eden üç sınıf öğretmeni de görüşlerine başvurulan uzman grubunda yer almıştır. Bu süreçte, birbirinin muadili olabileceği, öğrenci grubunun seviyesine uygun olmadığı, dil ve anlatım açısından uygun olmadığı, iyi ifade edilmediği düşünülen maddeler elenmiştir ve 16'sı olumlu, 14'ü ise olumsuz 32 maddelik taslak bir ölçek oluşturulmuştur.

Ölçekteki maddeler beşli Likert tipine uygun olarak “tamamen katılıyorum=5”, “katılıyorum=4”, “kısmen katılıyorum=3”, “katılmıyorum=2”, “hiç katılmıyorum=1” biçiminde derecelendirilmiştir. Likert yöntemiyle ölçek geliştirme özellikle duyu sal özelliklerin ölçülmesinde kullanılan bir yoldur ve kolay oluşturulma, yüksek güvenilirlik ve geçerlik sağlanması gibi katkılarının olduğu bilinmektedir (Tekinal, 2009: 88). Böylece ölçek pilot uygulamanın yapılması için hazır hâle getirilmiştir. Hazırlanan taslak ölçek, gerekli izinler alınarak, Elazığ il merkezindeki 12 ilköğretim okulundaki 6. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Bulgular

Ölçeğin yapı geçerliliğinin ortaya konması amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Büyüköztürk (2003: 162), faktör analizinin ölçeklerin yapı geçerliliğini test etmede kullanılacak yollardan biri olduğunu ifade etmektedir. Bu amaçla öncelikle faktör analizinde kullanılan yöntemlerin uygulanabilirliğini ortaya koyan Bartlett Testi ve KMO değerlerine bakılması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2003: 120; Pallant, 2005: 174). Yapılan analizler sonucunda ölçeğin KMO değeri .96 olarak belirlenmiştir. KMO değerinin 1'e yaklaşması oldukça iyi bir durumun olduğunu göstermektedir (Tavancıl, 2002: 50). Bartlett Testi sonucu ise 8.990 ve anlamlı olarak bulunmuştur. Bulunan bu değerler veri setinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Daha sonra uygulanan faktör analizi analizlerinde bir maddeye ilişkin faktör yüklerinin .45 ve üstünde olmasına (Büyüköztürk, 2003: 118) dikkat edilerek, 2 maddenin elenmesine karar verilmiştir. Aynı zamanda iki farklı faktörde faktör yüküne sahip bir madde daha elenmiştir. Buna bağlı olarak faktör özdeğerleri ve scree plot çizimi incelenerek be faktörden ve 29 maddeden oluşan bir ölçeğin ortaya çıktığı görülmüştür. Maddelerin faktör yükleri .775 ile .477 arasında değişmektedir.

Çizelge 2. Sosyal bilgiler dersi tutum ölçeğinin faktör analizi sonuçları

M. no	Madde	Faktör yükü	Varyans %	C. Alpha
I. Faktör: Sevme				
17	Sosyal Bilgiler dersini daha uzun süre ilemek isterim.	.78		
14	Sosyal Bilgiler dersinin başlamasını heyecanla beklerim.	.66		
28	Sosyal Bilgiler dersinin bitmesini istemem.	.64		
24	Sosyal Bilgiler dersinde görev almaktan memnun olurum.	.63		
26	Sosyal Bilgiler dersinde kendimi güvende hissedirim.	.61		
16	Bo zamanlarımda Sosyal Bilgiler dersine ilişkin bir şeyler okumaktan hoşlanırım.	.61	35.92	.87
22	Sosyal Bilgiler dersindeki konular ilgimi çeker.	.53		
3	Gelecekte Sosyal Bilgiler öğretmeni olmak isterim.	.53		
9	Kendimi iyi ifade edebildim derslerden biri Sosyal Bilgilerdir.	.48		
11	Sosyal Bilgiler dersine çalışırken sıkılmam.	.48		
II. Faktör: Fayda				
27	Sosyal Bilgiler gereksiz bir derstir.	.74	8.94	.88
23	Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerim bana	.73		

	hiç fayda sağlamaz.			
25	Sosyal Bilgiler dersinin başlamasını hiç istemem.	.72		
20	Sosyal Bilgiler dersinin ilerlenmesini hiç istemem.	.66		
29	Sosyal Bilgiler dersini sevmem.	.66		
18	Keşke Sosyal Bilgiler dersi hiç olmasaydı.	.65		
III. Faktör: İlgî				
1	Sosyal Bilgiler benim için önemli bir derstir.	.73		
6	Sosyal Bilgiler dersindeki konular ilgimi çeker.	.58		
21	Sosyal Bilgiler dersini gerekli bulurum.	.55	4.03	.77
5	Sosyal Bilgiler dersindeki konulara merak duyarım.	.54		
12	Sosyal bilgiler dersini ilgiyle takip ederim.	.53		
IV. Faktör: İstek				
4	Sosyal Bilgiler dersine çalışmaktan nefret ederim.	.67		
7	Sosyal Bilgiler dersine çalışmak yorucudur.	.64		
8	Sosyal Bilgiler dersi yerine başka dersleri tercih ederim.	.59	3.58	.76
2	Sosyal Bilgiler dersinin bir an önce bitmesini isterim.	.59		
V. Faktör: Güven				
15	Sosyal Bilgiler dersinde zorlanırım.	.72		
19	Sosyal Bilgiler kendimi yetersiz hissettiğim derslerden biridir.	.64		
10	Ne yaparsam yapayım Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olamam.	.64	3.49	.74
13	Sosyal Bilgiler dersinde kendimi gergin hissederim.	.50		
KMO=.95 Bartlett Testi=8.152 Cronbach Alpha=.61				

Çizelgeden de anlaşılacağı gibi, özde erileri 1 ve üzerinde olan be faktörlü ölçeğin güvenilirlik hesaplaması yapılmıştır. Buna göre ölçeğin toplam Cronbach Alpha katsayısı .61 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin ilgili kin Guttman Split Half katsayısı .71; Erit uzunluklu ve Erit uzunluklu olmayan Spearman Brown derileri ise .71 olarak belirlenmiştir. Özdamar (1999: 522), ölçeklerde .60 ile .80 arasındaki bir güvenilirlik katsayısına sahip ölçeklerin oldukça güvenilir olduklarını belirtmektedir. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans yüzde 55.95'tir. Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda toplam varyansın yüzde 40 ile yüzde 60 arasında bir değer alması yeterli kabul edilmektedir (Scherer vd., 1988; Akt. Tavancıl, 2002: 48). Ölçeğin alt boyutları dikkate alındığında ise birinci faktörde Sosyal Bilgiler dersini sevmeye dönük maddeler olduğu görülmüştür ve bu bölüm "*sevme alt boyutu*" olarak isimlendirilmiştir. Sevme alt boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı .87 olarak belirlenmiştir. Bu bölümün ölçeğin yüzde 35.92'lik bir kısmını açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin ikinci bölümü "*fayda alt boyutu*" olarak isimlendirilmiştir. Bu boyuta ilişkin güvenilirlik katsayısı .88 olarak hesaplanırken bu bölümün ölçeğin yüzde 8.94'lük bir kısmını açıkladığı görülmüştür. Üçüncü bölüm, bu gruba giren maddelerin yapısı dikkate alındığında "*ilgi alt boyutu*" olarak isimlendirilmiştir. Bu bölüme ilişkin güvenilirlik katsayısı .77, açıklanan varyans ise yüzde 4.03 olarak bulunmuştur. Dördüncü bölüm "*istek alt boyutu*" olarak isimlendirilmiştir. Bu bölümün güvenilirlik katsayısı .76; açıkladığı varyans ise yüzde 3.58'dir. Son bölüm ise "*güven alt boyutu*" olarak isimlendirilmiştir. Bu bölüme ait güvenilirlik katsayısı .74'tür. Bu bölümün toplam varyansın yüzde 3.49'lük kısmını açıklamaktadır. Son olarak ölçeğin son haline bakılarak yeniden KMO ve Bartlett Testi sonuçları incelenmiştir. Buna göre KMO değeri .95 Bartlett testi sonucu ise 8.152 olarak belirlenmiştir. Böylece Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği (SBDTÖ) hazır hale gelmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada ilkö retim düzeyindeki öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılacak bir ölçek geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçeğin sonuçları aşağıda sıralanmıştır:

- Ölçek 29 madde ve beş alt boyuttan oluşmaktadır.
- Ortaya çıkan alt boyutlar *sevme*, *fayda*, *ilgi*, *istek*, *güven* biçiminde adlandırılmıştır.
- Ölçeğin bütününe ait Cronbach Alpha değeri .61 olarak belirlenmiştir. Yine ölçeğin Guttman Split Half katsayısı .71; Erit uzunluklu ve Erit uzunluklu olmayan Spearman Brown değeri ise .71 olarak belirlenmiştir.
- Ölçeğin açıkladığı toplam varyans yüzde 55.95'tir.
- Ölçeğin *sevme* alt boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı .87; açıklanan varyans ise 35.92'dir. *Fayda* alt boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı .88; açıklanan varyans ise 8.94'tür. Ölçeğin *ilgi* alt boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı .77 bu alt boyutun açıkladığı varyans yüzde 4.03 olarak bulunmuştur. Yine ölçeğin *istek* alt boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı .76; bu bölümün açıkladığı varyans ise yüzde 3.58'dir. Ölçeğin *güven* alt boyutuna ilişkin güvenilirlik katsayısı ise .74'tür. Bu bölümün toplam varyansın yüzde 3.49'luk kısmını açıklamaktadır.

Bütün bu sonuçlar dikkate alındığında hazırlanan ölçeğin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumları belirlemede geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir. Bu çalışmada hazırlanan ölçeğin ilkö retimin gerek birinci gerekse ikinci kademesinde kullanılabilir olduğu düşünülmektedir. Ölçek özellikle deneysel çalışmaların hem başında hem de sonunda kullanılarak etkisi ölçülmeye çalışılan durumun tutumları üzerindeki etkisinin belirlenmesinde de kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Abak, A., Eryılmaz, A. ve Fakıo lu, T. (2002) Üniversite öğrencilerinin fizikle ilgili seçilmiş duyu sal karakteristikleri ile fizik başarılarının ilişkisi.V. *Ulusal Fen ve Matematik E itimi Kongresi*. (16-18 Eylül), ODTÜ: Ankara. http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek-5/b_kitabi/PDF/Fizik/Bildirir/t101d.pdf adresinden 19.02.2008 tarihinde edinilmiştir.
- Ata, B. (2009). 'Sosyal bilgiler ünitesi' kavramı üzerine bazı düşünceler, Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akda (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-I* içinde (s25-42). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Aydın, A. (1997). *Birleştirilmiş Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balaban-Salı, J. (2006). Tutumların ölçütü. Ali im ek (Ed.), *çerik Türlerine Dayalı Öğretim* içinde (s.133-162), Ankara: Nobel Yayın Da ıtım.
- Balcı, A. (1995). *Sosyal Bilimlerde Ara tırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: TDFO Bilgisayar-Yayıncılık.
- Bilgili, A., S., (2006). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler, smail H. Demircio lu (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* içinde (s.3-56) Ankara: Mikro Basım Yayın Da ıtım.
- Bloom, L. ve Beckwith, R. (1989). Talking with feeling: Integrating affective and linguistic expression in early language development. *Cognition & Emotion*, 3 (4), 313-342.
- Bütüner, S. Ö. ve Gür, H (2007). V diyagramına yönelik bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim*, 176, 72-85.
- Büyükkaragöz, S. (1997). *Program Geliştirme "Kaynak Metinler"*. (Geni letilmiş 2.Baskı). Konya: Kuzucular Ofset.

Çakır, Ö. S., ahin, T.ve ahin, B. (2000). İkö retim 6.sınıf fen bilgisi dersine ili kin bazı de i kenlerin ö rencilerin duyu sal özelliklerini açıklama gücü. *Hacettepe Üniversitesi E itim Fakültesi Dergisi*, 19, 43-49.

Do anay, A. (2004). Sosyal bilgiler ö retimi. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ö retimi* içinde (15-46), (4. Baskı), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Erden, M. (Tarihsiz).*Sosyal Bilgiler Ö retimi*. stanbul: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Evans, R. W. (2004). *The Social Studies Wars: What should We Teach the Children?*, New York: Teacher Collage Press, Columbia University.

Evrekli, E., nel, D., Balım, A. G. ve Kesercio lu, T. (2009).Fen ö retmen adaylarına yönelik yapılandırıcı yakla ım tutum ölçe i: geçerlilik ve güvenilirlik çalı ması. *Türk Fen E itimi Dergisi*, 6 (2), 134-148.

Gable, R. K. ve Wolf, M. B. (1993).*Instrument Developoment in the Affective Domain: Measuring Attitudes and Values in Corporateand School Setting*, (2nd Edition). Boston-Dordrecht-London: Kluwer Academic Publishers.

Gömlüksiz, M. N. (2004). Kitap okuma alı kanlı ına ili kin bir tutum ölçe inin geçerlik ve güvenilirli i.*Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 185-195.

Gömlüksiz M. N. ve Kan, A. Ü. (2012). E itimde duyu sal boyut ve duyu sal ö renme.Turkish Studies, 7 (1), 1159-1177.

Günaydın, G. (2008). *İkö retim 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ö retiminde Drama Yönteminin Eri i ve Tutum Üzerindeki Etkisi*, (Yayımlanmamı yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi/E itim Bilimleri Enstitüsü, zmir.

Henk, W. A. ve Melnick, S. A. (1995). The reader self perception scale (rsps): A new children feel about themselves as readers. *The Reading Teacher*, 48 (6), 470-482.

Kan, A. ve Akba , A. (2005). Lise Ö rencilerinin Kimya Dersine Yönelik Tutum Ölçe i Geli tirme Çalı ması. *Mersin Üniversitesi E itim Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 227-237.

Köken, N. (2002). Sosyal bilgiler kavramı üzerine bazı dü ünceler, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8, 235-246.

Kumanda , H. ve Kutlu, Ö. (2011). İkö retim be inci sınıf ö rencilerinin performans görevlerine yönelik tutumlarının akademik ba arılarına ve dersleri sevme durumlarına göre incelenmesi, E itimde ve Psikolojide Ölçme ve De erlendirme Dergisi, 2(2), 172-181.

Lehman, R. (2006). The role of emotion in creating instructor and learner presence in the distance education experience.*Journal of Cognitive Affective Learning*, 2 (2), 12-26.

Malmivuori, M. L. (2001). *The Dynamics of Affect, Cognition and Social Environment in the Regulation of Personal Learning Processes: The Case of Mathematics*. University of Helsinki Department of Education Research (Report 172). Finland: Helsinki University Press.

Morgan, C. T. (2005). *Ö renmenin İkeleri, Psikolojiye Giri . ffeet Dinç (Çev.)*. (16. Baskı). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları. Yayın No: 05-06-Y-0057-10, Ankara: Meteksan A. .

NCSS, (1992). A Vision of powerful teaching and learning in the social studies: building social understanding and civic efficacy. <http://www.socialstudies.org/positions/powerful/adresinden> 10 Temmuz 2005 tarihinde edinilmi tir.

Ochoa-Becker, A. ve Engle, S., H. (2007).*Democratic Education for Social Studies: An Issuess-Centered Decision Making Curriculum*. United States of America: Information Age Publishing Inc.

Özdamar, K. (1999). *Paket Programlar le istatistiksel Veri Analizi*.(2. Baskı). Eski ehir: Kaan Kitapevi.

Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal ya ama disiplinlerarası bir bakı , Cemil Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Ö retimi* içinde (s.1-31). Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Pallant, J. (2005). *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows (Version 12)*, New York: Open University Press.
- Pooley, J. A. ve O'Connor (2000). Environmental education and attitudes: Emotions and beliefs are what is needed. *Environment and Behavior*, 32 (5), 711-723.
- Reigeluth, C. M. (1983). What is Instructional-Design Theory and How is it Changing? Charles M. Reigeluth (Ed.), *Instructional Design Theories and Models: A New Paradigm of Instructional Theory: Volume-2* içinde (s.5-29), Hillsdale: Published Lawrence Erlbaum Associates.
- Sapancı, A. (2005). *İkinci sınıfta öğrenen öğrencilerin Duyusal Özelliklerinin Matematik Dersindeki Öğrenme Düzeyi ile İlişkisi (Kayseri Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Semerci, Ç. (2003). Kopya çekmeye ilişkin tutum ölçeği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 227-234.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*, (12. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tavancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. (1. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tay, B. ve Akyürek-Tay, B. (2006). Sosyal bilgiler dersine yönelik tutumun başarıya etkisi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2006_cilt4/sayi_1/73-84.pdf adresinden 6.11.2012 tarihinde edinilmiştir.
- Tekinal, S. (2009). Duyusal Özelliklerin Ölçülmesi İçin Araç Oluşturma. (Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Thompson, T. L. ve Mintzes, J. J. (2002). Cognitive structure and the affective domain: on knowing and feeling in biology. *International Journal of Science Education*, 24 (6), 645-660.
- Turgut, M. F. (1990). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metodları*. (7. Baskı). Ankara: Seydam Matbaacılık.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2006). Orta öğrenim öğrencileri için çevresel tutum ölçeği geliştirme ve geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240-250.
- Yavuz, G. (2006). *Dokuzuncu Sınıf Matematik Dersinde Problem Çözme Strateji Öğretiminin Duyusal Özellikler ve Etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yeilkaya, E. (1996). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Problem Çözme Yönteminin Öğrencilerin Okul Başarıları ve Duyusal Özellikleri Üzerindeki Etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, K. ve Çeker, M. (2011). İlk öğrenim öğrencilerinin sosyal bilgilere karşı tutumlarının incelenmesi, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi-Fen Bilimleri*, 1(3), 34-50ç
- Yurdağül, N. (2005). *The Relationship Between The Affective Variables And Achievement of Students Learning English As A Foreign Language At The Preparatory Classes of Gazi University*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ek-1 Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği

	<i>Tamamen Katılıyorum</i>	<i>Katılıyorum</i>	<i>Kısmen Katılıyorum</i>	<i>Katılmıyorum</i>	<i>Hiç Katılmıyorum</i>
1. Sosyal Bilgiler benim için önemli bir derstir.					
2. Sosyal Bilgiler dersinin bir an önce bitmesini isterim.*					
3. Gelecekte Sosyal Bilgiler öğretmenliği olmak isterim					
4. Sosyal Bilgiler dersine çalışmaktan nefret ederim.*					
5. Sosyal Bilgiler dersindeki konulara merak duyarım.					
6. Sosyal Bilgiler dersindeki konular, ilgimi çeker.					
7. Sosyal Bilgiler dersine çalışmak yorucudur.*					
8. Sosyal Bilgiler dersi yerine, başka dersleri tercih ederim.*					
9. Kendimi iyi ifade edebildim derslerden biri, Sosyal Bilgilerdir.*					
10. Ne yaparsam yapayım, Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olamam.*					
11. Sosyal Bilgiler dersine çalışırken sıkılmam.					
12. Sosyal Bilgiler dersini ilgiyle takip ederim.					
13. Sosyal Bilgiler dersinde kendimi gergin hissedirim.*					
14. Sosyal Bilgiler dersinin başlamasını heyecanla beklerim.					
15. Sosyal Bilgiler dersinde zorlanırım.*					
16. Boş zamanlarımda, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin kitaplar okumaktan hoşlanırım.					
17. Sosyal Bilgiler dersini daha uzun süre öğrenmek isterim.					
18. Keşke Sosyal Bilgiler dersi hiç olmasaydı.*					
19. Sosyal Bilgiler, kendimi yetersiz hissettiğim derslerden biridir.*					
20. Sosyal Bilgiler dersinin öğrenmesini hiç istemem.*					
21. Sosyal Bilgiler dersini gerekli bulurum.					
22. Sosyal Bilgiler dersindeki konular ilgimi çeker.					
23. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerim, bana hiç fayda sağlamaz.*					
24. Sosyal Bilgiler dersinde görev almaktan memnun olurum.					
25. Sosyal Bilgiler dersinin başlamasını hiç istemem.*					
26. Sosyal Bilgiler dersinde, kendimi güvende hissedirim.					
27. Sosyal Bilgiler gereksiz bir derstir.*					
28. Sosyal Bilgiler dersinin bitmesini istemem.					
29. Sosyal Bilgiler dersini sevmem.*					

*Olumsuz tutum maddeleri